

Kwaliteit 'Wet Toekomst Pensioenen'

Korte samenvatting van aanbevelingen en verbeteringspunten in de voorliggende 'Wet Toekomst Pensioenen' (WTP).

J.N. Berkemeijer AAG , 20 februari 2023

A. Pensioendoelstellingen

- De WTP regelt een premiestelsel. Daarin spelen nominale pensioenen en indexatie geen wettelijke rol meer.
- Toetsen of met een bepaalde pensioenpremie een bepaald pensioenresultaat (b.v. 80% vervangingswaarde in 42 dienstjaren) kan worden behaald, is afhankelijk van subjectieve en discutabele aannames en leidt voor langere perioden tot een waaier aan uitkomsten. Het lange termijn pensioenresultaat is niet objectief eenduidig te bepalen.

Conclusie/advies

- De doelstelling die sociale partners overeenkomen, is enkel nog een percentage van de pensioengrondslag. Sociale partners hebben zo de mogelijkheid om pensioenpremie in te ruilen voor loonruimte. Er zijn geen doelstellingslimieten of een wettelijk kader meer om een bepaald minimum premieniveau aan te houden.
- Zonder wettelijk doelstellingskader is het risico groot dat pensioenpremies zullen worden geminimaliseerd ten gunste van de loonruimte, waardoor een adequaat pensioen op de lange termijn onder druk kan komen te staan.
- Een mogelijke oplossing is om wettelijk in te kaderen dat sociale partners dienen overeen te komen dat de pensioendoelstelling een zodanig premiepercentage betreft dat, o.b.v. een vast verondersteld (fonds)rendement (b.v. 2%), en een loon- en prijsontwikkeling van bijvoorbeeld 2% voor een thans X-jarige (b.v. 30 jarige), een geïndexeed pensioen mogelijk wordt maakt o.b.v. Y% (b.v. 80%) vervangingswaarde en 2% indexatie na ingang pensioen.

B. Invaarrisico: 'big bang'

- De risico's bij de overgang naar een nieuw pensioenstelsel zijn groot. In een beperkt tijdsbestek tot 2027, moeten meer dan 180 pensioenfondsen, zo'n 6 miljoen actieve deelnemers, bijna 10 miljoen slapers en bijna 4 miljoen gepensioneerden converteren, waarbij tevens zo'n 1400 miljard euro aan waarde evenwichtig moet worden verdeeld.
- Een dergelijk omvangrijke pensioenoperatie, inclusief het zogenaamde 'invaren', heeft nog nooit ergens ter wereld plaatsgevonden. Het is een 'big bang' scenario, zonder weerga, en dus met alle (onbekende) risico's van dien.
- Welke methode van vermogensverdeling ook gehanteerd zal worden, het zal gezien de vermogensgrootte per deelnemer (al snel meer dan € 100.000 of een veelvoud daarvan), de breuk in pensioenrechten, en de discussie rondom het 'eigendomsrecht', altijd arbitrair blijven op welk deel van het vermogen een deelnemer recht heeft.
- Het getuigt bovendien van naïviteit om te denken, en het is zelfs onmogelijk, om 1400 miljard euro evenwichtig te verdelen, zonder de inzet van financiële experts en advocaten bij alle stakeholders. Vergelijk het met 'ontslag bij de werkgever' of een scheiding, waar ook experts van twee kanten nodig zijn en om het aanzienlijk lagere bedragen gaat.
- Ondanks de in de WTP ingebouwde zorgvuldigheid in besluitvorming, geschillencommissies en hoorrecht, zal invaren gezien het financieel discutabele belang waarschijnlijk gaan leiden tot veel juridische claims of class actions.
- Evenwichtigheid is geen objectief te bepalen begrip. Sociale partners en het pensioenfondsen kunnen hierover van mening verschillen, en lopen, los daarvan, hier een aanzienlijk aansprakelijkheidsrisico, hetgeen sterk onwenselijk is.
- Er kunnen allerlei redenen zijn waarom pensioenfondsen achter moeten of willen blijven in het huidige stelsel, terwijl algemeen erkend wordt dat het financieel toezichtkader (FTK) van dit stelsel niet (meer) voldoet.

Conclusie/advies

- Voorkom een risicovol 'big bang' scenario door niet tegelijkertijd over te gaan naar een nieuw stelsel én in te varen.
- Voer eerst een nieuw pensioenstelsel in voor 2027.
- Maak daarna invaren mogelijk o.b.v. de gangbare overdrachtswaarde, voor die deelnemers die daar voor kiezen.
- Sta toe dat fondsen blijvend gebruik kunnen maken van de versoepelde indexatie- en kortingsregels
- Pas het huidige Financieel Toetsingskader waar nodig aan.

Bovenstaande maatregelen verbeteren de slagingskans van een overgang naar een nieuw stelsel substantieel, terwijl tegelijkertijd, de uitlegbaarheid, transparantie en het handelingsperspectief van een deelnemer toenemen.

C. Evenwichtige bepaling van de invaarwaarde

- De WTP regelt dat de 'invaarwaarde' voor een individuele deelnemer moet worden bepaald aan de hand van de standaardmethode (voorkeur) of de Vba-methode, en vervolgens getoetst en zo nodig bijgesteld moet worden op grond van evenwichtigheid m.b.v. de netto-profijt methode in het geval van DB regelingen.
- De netto-profijt methode is echter discutabel, complex, aannemeafhankelijk en niet te doorgronden of uit te leggen aan een gemiddelde deelnemer. Sowieso is het hanteren van een methode als netto-profijt ook maatschappelijk en ethisch gezien uitermate discutabel. Wie heeft er besloten dat het evenwichtig is dat zowel ex ante (onder allerlei aannames) als ex post (onder niet meer terug te draaien afwijkingen van de aannames) alle generaties (leeftijdscohorten) 'recht' hebben op een gelijk netto-profijt?
- Economische omstandigheden fluctueren over generaties en zullen dus (hoe dan ook) hun impact hebben op die generaties; hen daarvoor (ex post of ex ante) willen corrigeren is juist onwenselijk en in feite een rigide vorm van herverdeling.

Conclusie/advies

- Stel de basis-invaarwaarde vast op de waarde gelijk aan de voorziening voor een individuele deelnemer zoals die in de balans van een pensioenfonds objectief en controleerbaar wordt vastgesteld in het huidige stelsel.
- Zie af van een aanpassing van die basis-invaarwaarde op grond van allerlei complicerende, slecht uitlegbare en aannemeafhankelijke methoden zoals de Vba methode of toetsingen of bijstellingen op grond van een vermeend generatie-neutrale benadering, zoals de netto-profijt methode.
- Corrigeer deze basis-invaarwaarde alleen nog door het Eigen Vermogen van het fonds pro rata (o.b.v. de waarde van de individuele voorziening) om te slaan over de deelnemers en gepensioneerden.

D. Compensatie afschaffing doorsneesystematiek

- In de WTP is bepaald dat sociale partners de beleidsvrijheid hebben om een deel van het Eigen Vermogen van het fonds met voorrang aan te wenden voor de financiering van afschaffing van de doorsneesystematiek ('compensatie').
- Het Eigen Vermogen van het pensioenfonds in het huidige stelsel diende voornamelijk om in de toekomst te kunnen indexeren, en als buffer om bij tegenvallende beleggingsresultaten niet meteen te hoeven korten.
- Door een deel van het Eigen Vermogen te bestemmen voor 'compensatie', worden werknemers in de periode 2027-2037 in feite 'gecompenseerd' met geld dat ze al zelf bij elkaar hadden gespaard in de vorm van pensioenvermogen.
- Werknemers betalen de compensatie dus eigenlijk gewoon uit eigen zak, inclusief het deel dat de werkgever normaal gesproken zou hebben betaald. Sociale partners zijn het blijkbaar eens geworden over deze 'schijnconstructie'. Geld dat oorspronkelijk ook voor actieven een indexatiebestemming had, wordt aangewend als toekomstige premie.
- Voor gepensioneerden en slapers zijn de consequenties van het bij voorrang toekennen van compensatie uit het Eigen Vermogen nog ernstiger. Zij moeten aan de compensatievoorziening meebetalen, terwijl zij daar part nog deel aan hebben. Hun deel van het eigen vermogen dat ook voor indexatie was bestemd, moeten zij inleveren om de compensatie van de actieven te financieren. Feitelijk betreft dit ex ante herverdeling. Vervolgens moeten gepensioneerden zelf extra risico gaan nemen om nog enige indexatie te kunnen realiseren.

Conclusie/advies

- Sta niet wettelijk toe dat sociale partners kunnen bepalen dat de compensatie, deels noch volledig, met voorrang wordt gefinancierd uit het Eigen Vermogen van een pensioenfonds ten nadele van gepensioneerden en slapers.
- Verdeel het totale pensioenfondsvermogen onder aftrek van het wettelijk vereist vermogen en de dotatie aan de solidariteits- en risicodelingsreserve, pro rata onder alle deelnemers en gepensioneerden. Doe dit naar verhouding van de voorziening van de individuele deelnemers, zoals die bepaald wordt in de balans van een pensioenfonds.
- Uit deze extra toedeling kunnen actieven, slapers en gepensioneerden in het geval van een positieve dekkingsgraad hun vermogen versterken om in de toekomst hun pensioenen (deels) te kunnen verhogen (indexeren).
- Actieve deelnemers kunnen hun deel van het toegerekende Eigen Vermogen dat niet noodzakelijk is voor toekomstige indexatie dan eventueel inzetten voor compensatie van afschaffing van de doorsneepremie.

E. Koopkracht

- Een van de hoofddoelstellingen van het wetsvoorstel WTP betref: 'zicht op een koopkrachtig pensioen'.
- In de afgelopen maanden van wetsbehandeling is het begrip 'koopkrachtig' afgezwakt naar 'koopkrachtiger'.
- Uit een door de Minister verstrekte tabel en uit berekeningen van DNB blijkt dat, wil er sprake zijn van een koopkrachtig pensioen, nu bestaande gepensioneerden o.b.v. een dekkingsgraad van 100% zo'n 50% van hun pensioenvermogen risicovol (in aandelen) zouden moeten beleggen om naar verwachting een jaarlijkse indexatie van 2% waar te maken. Voor veel gepensioneerden, en met name die met een relatief laag pensioen, wordt de volatiliteit in de pensioenuitkering dan te groot. Bovendien staat een dergelijk hoog percentage van 50% haaks op de life-cycle methodiek, waarbij risico's worden afgebouwd naarmate de pensioendatum nadert, en daarna nog verder.
- De door de Minister geopperde oplossing dat indexatie uit de solidariteitsreserve (SR) kan worden gefinancierd, gaat niet op. De SR is een egaliseringsreserve en geen instrument voor structurele financiering van indexatie.
- Ook uitgaan van een lager projectierendement, zoals de minister voorstelt, lost niets op, want dat verlaagt de startuitkering en is dus een sigaar uit eigen door voor bestaande gepensioneerden.
- Tot slot is de belangrijkste reden dat het nieuwe stelsel er in de (DNB) vergelijkingsberekeningen beter uitkomt dan in het huidige stelsel, het feit dat in het oude stelsel de 'genoeg is genoeg' regel geldt. Dat houdt kortgezegd in dat de jaarlijkse indexatieverhoging beperkt wordt tot de jaarlijkse (prijs)inflatie en dat inhaalindexatie slechts beperkt mogelijk is. Zou deze beperking wegvallen dan zou het huidige stelsel er veel beter uitkomen dan het nieuwe stelsel.
- Gelet op bovenstaande en de door DNB verstrekte berekeningen, is het niet waarschijnlijk dat gepensioneerden met indexatieachterstanden van 20% tot 30% de komende jaren wel zicht krijgen op adequate indexatie, laat staan op compensatie van de inhaalindexatie. Uit de berekeningen van DNB blijkt bovendien niet wat nu het verwachte niveau van koopkrachtbehoud in de toekomst zal zijn, hoe volatiel de uitkeringen zijn, of hoe hoog de vervangingswaarde is.

Conclusie/advies

- Regel wettelijk dat actieven, slapers en gepensioneerden hun pro rata deel van het Eigen Vermogen, onder aftrek van het wettelijk vereist vermogen en de dotatie aan de solidariteits- en risicodelingsreserve, mee krijgen in hun persoonlijk pensioenvermogen om zo een deel van de (toekomstige) indexatie te kunnen financieren.
- Sta niet toe dat het Eigen Vermogen voor verdeling onder de deelnemers met voorrang wordt verminderd door de post 'compensatie', voor afschaffing van de doorsneepremie.
- Schaf het 'genoeg is genoeg' principe in het huidige FTK af. Als de werkelijke inflatie in een jaar hoger is dan die in het jaar daarop, geef dan in het jaar daarop de mogelijkheid om de in vorige jaren gemiste indexatie zo veel als mogelijk te compenseren.

F. Risicopreferentie

- Uit onderzoeken en publicatie blijkt dat het meten van de risicopreferentie (risicobereidheid, risicocapaciteit) een complexe aangelegenheid is, waarbij in het solidaire contract deelnemers geen handelingsperspectief hebben.
- Ook uit onderzoek blijkt dat de risicopreferentie van deelnemers niet homogeen is. De risicobereidheid van deelnemers hangt af van veel factoren en correspondeert niet of slechts deels met de leeftijd.
- Een risico-indeling o.b.v. leeftijdscohorten, zal dan ook meestal niet aansluiten op de gemeten risicopreferentie van individuele deelnemers. Zeker niet als daar op grond van 'wetenschappelijke inzichten' nog van afgeweken wordt.
- Door de risicopreferentie van deelnemers enerzijds te meten en daar anderzijds in de praktijk van af te wijken door het 'geforceerd indelen in leeftijdscohorten' of door correcties o.b.v. 'wetenschappelijke inzichten' door te voeren, heeft forse consequenties. Het gaat betekenen dat deelnemers op hun UPO en vermogensoverzichten mutaties gaan zien die niet overeenkomen met wat zij hebben aangegeven of verwachten. Dit kan leiden tot onrust, klachten of aansprakelijkheidsstelling.

Conclusie/advies

- Risicobereidheid en risicocapaciteit hangen niet eenduidig samen met leeftijd.
- Indeling in risicocohorten, o.a. o.b.v. wetenschappelijk inzicht, gaat leiden tot klachten, onrust en aansprakelijkheid.
- Zie af van de inconsistente, verwachting wekkende en kostenverhogende bepaling van de risicopreferentie.
- Geef deelnemers handelingsperspectief. Laat deelnemers kiezen uit bijvoorbeeld 3 type beleggingsfondsen met verschillende risicokarakteristieken. Zo kan bijvoorbeeld ook een fonds dat gericht is op behoud van koopkracht of maximaal rendement worden aangeboden. Laat deelnemers eventueel fondsen combineren.

G. Communicatie

- Het onderwerp communicatie is wellicht een van de belangrijkste maar meest onderbelichte onderwerpen uit de WTP. Het herstel van vertrouwen van deelnemers kan alleen hersteld worden als het nieuwe stelsel en de transitie zo uitgelegd worden dat deelnemers het ook echt begrijpen.
- Ook AFM wijst op de importantie van de 'begrijpelijkheid van de pensioenwet'. Het gaat dan niet zozeer om de wet zelf, maar om de wijze waarop die wordt uitgelegd aan de deelnemers. De verantwoordelijkheid om de pensioenwet zelf begrijpelijk te houden ligt primair bij de overheid, die daar helaas niet in is geslaagd, gelet op de vele discussies die nu nog worden gevoerd tussen deskundigen onderling.
- Een wet doorvoeren die qua opzet, regelgeving en uitvoering zo complex is dat zelfs deskundigen het niet of nauwelijks kunnen volgen, is vragen om moeilijkheden. Een oproep – zoals AFM overigens terecht deed - om te vereenvoudigen zal zeer waarschijnlijk niet helpen, omdat de WTP inherent complex is. Naar Einstein: 'Alles moet zo simpel mogelijk gemaakt worden, maar niet simpeler.'
- AFM spreekt zich desondanks zonder voorbehoud positief uit over deze nieuwe pensioenwet, en geeft daarbij welgemeende algemene adviezen zoals: 'aandacht houden voor de uitlegbaarheid'. De vraag is of dat voldoende is.
- Deze wet (WTP) is nog geen enkele keer op representatieve wijze getoetst. Een wet waar communicatiedeskundigen vastlopen op social media in discussies over vereenvoudigde communicatieoverzichten in de vorm van 'kassabonnen'. Een wet waarvan in de niet-representatieve en niet op de persoonlijke pensioensituatie afgestemde onderzoeken die er wel zijn geweest, deelnemers zeggen er weinig van te begrijpen.
- Eerder in het verleden ontwikkelde communicatieconcepten zoals het indexatielabel (bootjes, muntjes) zijn geflopt en door DNB in 2013 uit de markt gehaald. Ook recent ontwikkelde communicatie-instrumenten zoals de pensioen-navigator voldoen niet aan de verwachtingen zoals blijkt uit de 'Evaluatie Wet pensioencommunicatie' (2019).

Conclusie/advies

- Een pensioenwet die inherent complex is, voor deelnemers en zelfs deskundigen moeilijk te begrijpen is, en die bovendien niet representatief is getest op communiceerbaarheid en begrijpelijkheid, is kwalitatief zeer onder de maat en houdt een groot risico van volledige mislukking in.
- Vrijwel de gehele sector lijdt aan een 'optimistic bias', en het 'geloof' dat het deze keer qua communicatie wel gaat lukken, terwijl een deugdelijke onderbouwing hiervoor ontbreekt en het verleden anders heeft aangetoond.
- Ga pas akkoord met deze wet als er standaard communicatieformats zijn gedefinieerd, die op een representatieve wijze naar tevredenheid zijn getoetst o.b.v. een duidelijk criterium. Bijvoorbeeld: 50% zegt het te begrijpen en minimaal 30% heeft aangetoond het te begrijpen.

H. Nabestaandenpensioen

- Invoering van het net nieuwe nabestaandenpensioen (NBP) lijkt eenvoudig, maar werkt in de praktijk erg complex uit. Verwezen kan worden naar de onderzoeken en adviezen die [Netspar](#) hier over heeft gegeven, maar die niet zijn opgevolgd door de wetgever.
- De splitsing van opbouw-ouderdoms- en -nabestaandenpensioen in de opbouwfase is bovendien qua administratie en communicatie onnodig complex en zullen door veel deelnemers ook niet begrepen worden.
- Bovendien blijken NBP-dekkingen niet goed aan te sluiten. Met name de levenslange NBP-dekking bij overlijden leidt tot een overdekking van pensioen vanaf de pensioendatum, en is sterk kostenverhogend.
- Invoering van het NBP volgens de huidige definitie zal leiden tot veel misverstanden, klachten.
- In verband met de hogere kosten voor het NBP o.b.v. 50% inkomensdekking, zullen sociale partners in de praktijk kiezen voor een lagere dekking dan die 50% (bijvoorbeeld 25%), waardoor de doelstelling van de wet om een adequate nabestaandendekking te realiseren, niet zal worden behaald.

Conclusie/advies

- Keur het in de wet voorgestelde nabestaandenpensioen pas goed als de door Netspar voorgestelde verbeteringen zijn doorgevoerd. Onverkorte invoering van de nu voorgestelde wet zal tot grote communicatie- en administratieve problemen gaan leiden. Houd opbouw-nabestaandenpensioen samen met opbouw-ouderdompensioen.